

UDC 378:001.89

DOI 10.35433/pedagogy.1(112).2023.113-126

INDEPENDENT WORK OF HIGHER EDUCATION SEEKERS AS THE HIGHEST FORM OF PROFESSIONAL FORMATION AND PERSONAL DEVELOPMENT

S. S. Vitvytska*

The article analyzes the essence of the concepts "independent work", "self-education", "independence" and their relationship and interdependence. The types of independent work in the process of educational and extracurricular activities are characterized. Approaches to their classification according to various criteria are presented. The organization of independent work in institutions of higher education is characterized, including its purpose, content, forms, methods, and conditions of effectiveness, which are determined. The higher school is gradually but steadily moving from the transfer of information to the management of educational and cognitive activities, the formation of the abilities and skills of independent work in the students of higher education. According to the Regulation on the Organization of the Educational Process in Higher Education Institutions, the independent work of students of higher education is the main means of mastering educational material in the time that is free from compulsory educational classes. The study time allocated for the independent work of higher education seekers is regulated by the curriculum and must be no less than 1/3 and no more than 2/3 of the total study time of students devoted to the study of specific disciplines.

The conditions-factors of the effectiveness of the organization of independent work of higher education seekers have been determined. They include: organizational (time management, educational literature and corresponding facilities); methodical (planning, teaching methods of acquiring information and managing the independent work); psychological and pedagogical (taking into account the individual psychological qualities and properties of the higher education seekers); information-technology (the degree of accessibility of new information systems, the level of computer literacy); organization of control and assessment (observance of systematicity and phasing in the organization and conduct of independent work). The results of a study among higher education applicants regarding the effectiveness of organizing independent work in universities are highlighted.

Keywords: *independent work, independence, self-education, types of independent work, organization of independent work, professional formation, professional development.*

* Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
(Zhytomyr Ivan Franko State University)
vitvucka.svitlana@gmail.com
ORCID: 0000-0002-9541-2635

САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ – НАЙВИЩА ФОРМА ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ Й ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ

С. С. Вітвицька

У статті проаналізовано сутність понять "самостійна робота", "самоосвіта", "самостійність" та їх взаємозв'язок і взаємозумовленість. Охарактеризовані види самостійної роботи у процесі навчальної та позааудиторної діяльності. Подано підходи до їх класифікації за різними критеріями. Схарактеризовано організацію самостійної роботи в закладах вищої освіти, визначено їх мета, зміст, форми, методи та умови ефективності. Вища школа поступово, але неухильно переходить від передачі інформації до управління навчально-пізнавальною діяльністю, формуванню у здобувачів вищої освіти умінь і навичок самостійної роботи. Відповідно до Положення про організацію навчального процесу у закладах вищої освіти, самостійна робота здобувачів вищої освіти є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у вільний від обов'язкових навчальних занять. Навчальний час, відведений для самостійної роботи здобувачів вищої освіти, регламентується навчальним планом і повинен становити не менше 1/3 та не більше 2/3 загального обсягу навчального часу здобувачів, відведеного на вивчення конкретних дисциплін.

Визначено умови-фактори ефективності організації самостійної роботи здобувачів у закладі вищої освіти. До них віднесено: організаційні (бюджет часу, навчальна література та навчально-лабораторна база); методичні (планування, навчання методам оволодіння інформацією й управління самостійною роботою здобувачів); психолого-педагогічні (врахування індивідуальних психологічних якостей і властивостей здобувачів); інформаційно-технологічні (ступінь доступності здобувачів до нових інформаційних систем, рівень їх комп'ютерної грамотності); організації контролю (дотримання системності та етапності в організації та проведенні самостійної роботи). Висвітлено результати дослідження серед здобувачів вищої освіти щодо ефективності організації самостійної роботи у вишах.

Ключові слова: самостійна робота, самостійність, самоосвіта, види самостійної роботи, організація самостійної роботи, професійне становлення, розвиток.

Introduction of the issue. Globalization and integration processes set up the task of forming a competent, competitive professional, who is the specialist in the particular field. Considering the dynamics of the accumulation of knowledge by mankind, the concept of continuity and sustainability of education throughout life becomes relevant. Implementation of the principle of continuity of education is impossible without strengthening the role of independent work of students in institutions of higher education, during which independence is formed as a personality and professional trait, which implies mastery of the method of solving educational and professional tasks.

The higher school is gradually but steadily moving from the transfer of information to the management of educational and cognitive activities, the formation of the abilities and skills of independent work in the students of higher education. According to the Regulation on the Organization of the Educational Process in Higher Education Institutions,

Постановка проблеми. Глобалізаційні, інтеграційні процеси ставлять перед освітою завдання формування компетентного, конкурентоспроможного у професійній сфері фахівця. Враховуючи динаміку накопичення знань людством актуальності набуває Концепція безперервності освіти через все життя. Реалізація принципу безперервності освіти неможлива без посилення ролі самостійної роботи здобувачів у закладах вищої освіти, в ході якої формується самостійність як риса особистості, відбувається оволодіння способом дії вирішення навчальних і професійних задач.

Вища школа поступово, але неухильно переходить від передачі інформації до управління навчально-пізнавальною діяльністю, формуванню у здобувачів вищої освіти умінь і навичок самостійної роботи. Відповідно до Положення про організацію навчального процесу у закладах вищої освіти, самостійна робота здобувачів вищої освіти є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у вільний від обов'язкових

the independent work of students of higher education is the main means of mastering educational material in the time that is free from compulsory educational classes. The study time allocated for the independent work of higher education seekers is regulated by the curriculum and must be no less than 1/3 and no more than 2/3 of the total study time of students devoted to the study of specific disciplines [9].

Current state of the issue. The problem of organizing independent work of students of higher education institutions is studied in various aspects: specifics and general provisions of organizing independent work of students of higher and pre-higher education (V. Buriak, V. Kosakov, V. Liaudis, O. Moliboh, O. Moroz, V. Palamarchuk, M. Chobitko and other); the relationship between the concepts of "self-education" and "independent work" (K. Hromtseva, P. Pidkasystyi, N. Sydorhuk, A. Usova); types of independent work in the process of educational activity (H. Hnytetska, I. Zaichenko, O. Koroliuk, M. Soldatenko); out-of-institute/university independent work (O. Akimova, A. Korobchenko, Z. Kurliand and other); psychological problems of organizing independent work (O. Kotova, O. Malinko and other); independent work as a factor in improving the quality of teaching subjects (O. Besklinska, P. Kachanov and other); management of independent work of students of higher education institutions (A. Aleksyuk, P. Pidkasystyi, L. Klymenko, O. Shepeleva, V. Shpak); formation of abilities and skills of independent work in higher education applicants (I. Khomiuk, L. Pokushalova and other).

Aim of research is to conduct analysis of the concepts of "independent work", "self-education", "independence", identify their relationship and interdependence; highlighting the peculiarities of organization of independent work of higher education seekers in the conditions of modernization of higher education institutions.

Results and discussion. The new conditions of social development establish new priorities and set up specific tasks to the existing system of higher education.

навчальних занять. Навчальний час, відведений для самостійної роботи здобувачів вищої освіти, регламентується навчальним планом і повинен становити не менше 1/3 та не більше 2/3 загального обсягу навчального часу здобувачів, відведеного на вивчення конкретних дисциплін [9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти досліджується в різних аспектах: специфіка та загальні положення організації самостійної роботи здобувачів вищої та передвищої освіти (В. Буряк, В. Козаков, В. Ляудіс, О. Молібог, О. Мороз, В. Паламарчук, М. Чобітько та ін.); співвідношення понять "самоосвіта" і "самостійна робота" (К. Громцева, П. Підкасистий, Н. Сидорчук, А. Усова); види самостійної роботи у процесі навчальної діяльності (Г. Гнитецька, І. Зайченко, О. Корольок, М. Солдатенко); самостійна робота в позааудиторних умовах (О. Акімова, А. Коробченко, З. Курлянд та ін.); психологічні проблеми організації самостійної роботи (О. Котова, О. Малінко та ін.); самостійна робота як чинник підвищення якості викладання навчальних предметів (О. Бесклінська, П. Качанов та ін.); управління самостійною роботою здобувачів вищої освіти (А. Алексюк, П. Підкасистий, Л. Клименко, О. Шепелева, В. Шпак.); формування умінь і навичок самостійної роботи у здобувачів вищої освіти (І. Хом'юк, Л. Покушалова та ін.).

Мета статті – аналіз понять "самостійна робота", "самоосвіта", "самостійність", їх взаємозв'язок і взаємозалежність; висвітлення особливостей організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти в умовах модернізації вишів.

Виклад основного матеріалу. Нові умови розвитку суспільства ставлять перед системою вищої освіти нові пріоритети та завдання. Як першочергове висувається завдання формування якісно нового рівня підготовки фахівців, які володіють власним стилем мислення та оригінальним підходом до вирішення

The primary objective is the formation of a qualitatively new level of training of specialists who possess their own style of thinking and carry out original approach to solving professional tasks. Targeted development and systemic reform of higher education dictates the need to develop new approaches to the organization and content of educational processes aimed at ensuring compliance with international education standards.

The dominant trend in the functioning of society in the 21st century is constant transformations in all spheres: economic, political, cultural, educational, etc. Modern individuals are in a vortex of permanent changes that affect all aspects of their life, which leads to changes in personal priorities and values, constant adjustment in changing conditions. In this context, the ability of an individual to adapt to rapid changes in life circumstances, to perceive instability as an opportunity for self-development and self-improvement, becomes of great importance. Under such conditions, the main tasks of education are the development of the creative potential of the individual, the formation of abilities and skills of independent knowledge of reality, critical thinking and understanding of any life situations and problems, independence.

In dictionaries, "*independence*" is defined as the ability to act without outside help or guidance, perform independent actions. *Independent individual* is the one who performs actions on their own or on their own initiative, without outside help or guidance / deprived of extraneous influences; original [3].

Independence is one of the personality traits. It is characterized by two factors: 1) a set of means including knowledge, abilities and skills possessed by an individual; 2) the attitude of the individual to the process of activity, its results and conditions of implementation, as well as connections with other people that are formed in the process of activity. Formation of independence in the learning process is one of the main tasks of school education. Accordingly, the analysis of the conditions of such formation is one of the tasks of pedagogical science [5].

поставлених завдань. Цілеспрямований розвиток та системне реформування вищої освіти диктує необхідність вироблення нових підходів до організації та змісту освітніх процесів, спрямованих на забезпечення відповідності міжнародним стандартам освіти.

Домінантною тенденцією функціонування суспільства ХХІ століття є постійні трансформації у всіх сферах: економічній, політичній, культурній, освітній. Сучасна людина знаходиться у вирі перманентних змін, які торкаються усіх аспектів її життєдіяльності, що призводить до змін особистісних пріоритетів і цінностей, постійного пристосування у змінних умовах. У такому контексті великого значення набуває вміння особистості адаптуватися до швидких змін життєвих обставин, сприймати нестабільність як можливість до саморозвитку і самовдосконалення. За таких умов основними завданнями освіти є розвиток творчого потенціалу особистості, формування умінь і навичок самостійного пізнання дійсності, критичного мислення та осмислення будь-яких життєвих ситуацій і проблем, самостійності.

У словниках "*самостійність*" визначається як вміння діяти без сторонньої допомоги або керівництва, самостійні дії. *Самостійний* – який здійснює своїми силами чи з власної ініціативи, без сторонньої допомоги або керівництва. / Позбавлений сторонніх впливів; оригінальний [3].

Самостійність – одна із властивостей особистості. Характеризується двома факторами: по-перше, сукупністю засобів – знань, умінь і навичок, якими володіє особистість; По-друге, ставленням особистості до процесу діяльності її результатів і умов здійснення, а також зв'язками з іншими людьми, які складаються у процесі діяльності. Формування самостійності у процесі навчання – одне із основних завдань шкільного навчання. Відповідно, аналіз умов такого формування – одне із завдань педагогічної науки [5].

Самостійність, з нашого погляду, визначається не лише самостійною діяльністю, знаннями, вміннями й навичками самостійної роботи, але й

Independence, in our opinion, is determined not only by the ability to perform independent activities and possession of knowledge, abilities and skills of independent work, but also by the ability to set goals, objectives, plans, and roadmaps in order to implement them, and bear responsible for decisions made.

Independence, as a character trait, can be formed only in conditions of unrestricted development in childhood, organization of independent activities at school, inclusion in independent work in a higher education institution, implementation of self-education.

Self-education is an integral part of systematic training in educational institutions, which contributes to the deepening, expansion, and better assimilation of knowledge. The main means of self-education is the independent analysis of corresponding literature. Mass media also serve as sources of self-education. School plays an important role in the formation of self-education skills [5]. Independent work is the foundation of self-education. According to N. Sydoruk, "there are complex types of activities that are closely interconnected. It is the latter that creates the illusion of their complete coincidence" [10: 141].

The analysis of scientific literature and scientific sources makes it possible to assert that the concept of "independent work" has different interpretations in scientific literature.

Independent work is considered, on the one hand, as a type of activity that stimulates activity, autonomy, cognitive interest, and, as the basis of self-education, serves an impetus for further professional development; on the other hand, it is identified as a system of measures or pedagogical conditions that ensure the guidance of independent activities of higher education seekers.

There are several approaches to revealing the didactic essence of the concept of "independent work", namely: analyzing it as a form of learning (N. Dairi, B. Yesepov, A. Maliboh, S. Zaskalieta, etc.); identifying it as a teaching method (V. Bondarevskiy, A. Kovalev, M. Mitelskiy, etc.); interpreting it as the process of

умінням ставити цілі, планувати їх, здійснювати, відповідати за їх рішення.

Самостійність, як рису характеру, можна сформулювати лише в умовах вільного розвитку в дитинстві, організації самостійної діяльності в школі, завдяки включенню у самостійну роботу у закладі вищої освіти, здійснення самоосвіти.

Самоосвіта є невід'ємною частиною систематичного навчання в стаціонарних закладах, сприяючи поглибленню, розширенню і більш міцному засвоєнню знань. Основним засобом самоосвіти є самостійне вивчення літератури. Джерелами самоосвіти служить також засоби масової інформації. Важливу роль у формуванні навичок самоосвіти відіграє школа [5]. Самостійна робота є фундаментом здійснення самоосвіти. На думку Н. Сидорчук, "вони є складними видами діяльності, тісно взаємопов'язаними між собою. Саме останнє і створює ілюзію їх повного співпадання" [10: 141].

Аналіз наукової літератури та наукових джерел дає можливість стверджувати, що у науковій літературі поняття "самостійна робота" має різне трактування.

Самостійна робота розглядається, з одного боку, як різновид діяльності, що стимулює активність, самостійність, пізнавальний інтерес, і як основа самоосвіти, поштовх до подальшого підвищення кваліфікації, а з іншого – як система заходів чи педагогічних умов, що забезпечують керівництво самостійною діяльністю здобувачів вищої освіти.

Існує декілька підходів до розкриття дидактичної сутності поняття "самостійна робота". Самостійну роботу розглядають: як форму навчання (Н. Дайрі, Б. Єсєпов, А. Малібог, С. Заскалета та ін.); метод навчання (В. Бондаревський, А. Ковальов, М. Мительський та ін.); прийом навчання (Є. Борткевич, Г. Герасимова, А. Усова та ін.); засіб організації пізнавальної діяльності (Є. Белкіна, Н. Дідусь, П. Підкасистий, Я. Юрченко та ін.); засіб формування пізнавальної самостійності (А. Алексюк, Н. Галант та ін.); вид навчальної діяльності (В. Козаков,

receiving training (E. Bortkevich, G. Gerasimova, A. Usova, etc.); studying it as the means of organizing cognitive activity (E. Belkina, N. Didus, P. Pidkasty, Ya. Yurchenko, etc.); reviewing it as the means of forming cognitive independence (A. Aleksyuk, N. Galant, etc.); identifying it as the type of educational activity (V. Kozakov, I. Shimko, etc.); investigating it as the method of self-education (V. Buryak, N. Sydoruchuk).

In our opinion, the independent work of a student of higher education institution is a type of activity that is carried out in academic and extracurricular time with the aim of consolidating, expanding their knowledge, abilities, and skills, satisfying corresponding cognitive interests and needs, developing their creative thinking and creative abilities, forming independence as a central character trait.

The main goal of the independent work of higher education seeker is twofold: the formation of independence as a personality trait and the assimilation of knowledge, skills, and abilities. It should be aimed at the development of creative abilities and activation of the mental potential of the higher education seekers, including the formation of need for continuous independent replenishment of knowledge, development of moral and volitional efforts, namely: the ability to independently work with literature and creatively perceive educational material and interpret it; formation of daily independent work skills, acquisition and generalization of systematic scientific knowledge, abilities and skills [4].

The following functions of independent work of higher education seekers are distinguished as follows: cognitive; self-education; prognostic; corrective; educational.

The cognitive function is determined by the learner's assimilation of systematized scientific knowledge from the academic discipline.

The self-education function ensures the formation of skills and abilities of the higher education seekers, their independent and creative application.

The prognostic function predisposes the higher education seekers to acquire the

I. Шимко та ін.); спосіб самоосвіти (В. Буряк, Н. Сидорчук).

На нашу думку, самостійна робота здобувача вищої освіти – це вид діяльності, який здійснюється у навчальний і позанавчальний час з метою закріплення, розширення, знань, умінь і навичок, задоволення пізнавальних інтересів і потреб, розвитку творчого мислення і творчих здібностей, формування самостійності як риси характеру.

Мета самостійної роботи здобувачів вищої освіти двоєдина: формування самостійності як риси особистості і засвоєння знань, умінь й навичок. Вона має бути спрямована на розвиток творчих здібностей та активізацію розумової діяльності здобувачів; формування у них потреби безперервного самостійного поповнення знань; розвиток морально-вольових зусиль: вміння самостійно працювати з літературою та творчо сприймати навчальний матеріал і осмислювати його; формування навичок щоденної самостійної роботи, одержання і узагальнення систематичних наукових знань, умінь й навичок [4].

Виокремлюють наступні функції самостійної роботи здобувачів: пізнавальну; самоосвітню; прогностичну; коригувальну; виховну.

Пізнавальна функція визначається засвоєнням здобувачем систематизованих наукових знань з навчальних дисципліни.

Самоосвітня функція забезпечує формування вмінь і навичок здобувачів, самостійного їхнього відновлення та творчого застосування.

Прогностична функція зумовлює набуття здобувачами вміння вчасно передбачати й оцінювати як можливий результат, так і саме виконання завдання.

Коригувальна функція зумовлює вміння вчасно коректувати свою діяльність. Виховна функція – формування самостійності здобувача як риси характеру.

Зміна концептуальної основи та розширення функцій самостійної роботи здобувачів викликає зміни у взаєминах між викладачем і здобувачем як учасниками навчальної діяльності, корегує всі

ability to predict and evaluate both the possible result and the actual performance of the task in a timely manner.

The corrective function determines the ability to correct one's activity in a timely manner. The educational function is the formation of the higher education seeker's independence as a character trait.

The change in the conceptual basis and the expansion of the functions of independent work of students causes changes in the relationship between the educator and the student as participants of the educational activities, which utilizes all organizational and methodical means of ensuring students' independent work.

Independent work can be carried out both indirectly through the use of methodical instructions, and directly under the supervision of an educator, through consultations and discussions.

The principles of organizing independent work are the following: regulation of all independent tasks by volume and time; ensuring conditions for students' independent work; management of their activities.

In pedagogical science, there are classifications of independent work based on various criteria:

- according to its place in the educational process (in-class and extracurricular);

- according to the form of organization (individual, individual-group, collective, work in groups, in pairs);

- according to the participation of subjects of educational process (with the indirect help of an educator or under their indirect guidance, activities organized by students);

- according to the degree of obligation (mandatory, voluntary, optional);

- according to the level of cognitive activity (reproductive, partially research, research (creative), instructional, variable);

- according to the nature of mental activity (reproductive, cognitive-research, creative, cognitive-practical, independent);

- according to the didactic purpose (activity aimed at acquiring new knowledge or its consolidating; repeating the material and forming the ability to learn);

- according to the method of organization (organizational pattern, type

організаційні та методичні засоби забезпечення самостійної роботи здобувачів.

Самостійна робота може здійснюватися як опосередковано за допомогою використання методичних вказівок, так і безпосередньо під контролем викладача, шляхом проведення консультацій, бесід.

Принципами організації самостійної роботи є: регламентація всіх самостійних завдань за обсягом і часом; забезпечення умов самостійної роботи студентів; управління цією роботою.

У педагогічній науці наявні класифікації самостійної роботи на основі різних критеріїв:

- за місцем у навчальному процесі її поділяють на аудиторну і позааудиторну;

- за формою організації – на індивідуальну, індивідуально-групову, колективну, роботу в групах, у парах;

- за участю суб'єктів самостійної роботи розрізняють роботу, що відбувається за посередньою допомогою викладача, за його опосередкованим керівництвом, або роботу, що організовується самими студентами;

- за мірою обов'язковості: обов'язкову, добровільну, бажану;

- за рівнем пізнавальної діяльності виділяють репродуктивну, частково-пошукову, дослідницьку (творчу), іноді тут указують ще інструктивно-варіативну;

- залежно від характеру розумової діяльності, яку вона обумовлює, виділяють репродуктивну, пізнавально-пошукову, творчу й пізнавально-практичну самостійну роботу.

- за дидактичною метою розрізняють самостійну роботу, спрямовану на набуття нових знань або на їх закріплення, роботу щодо повтору матеріалу та формування вміння вчитися;

- за способом організації – роботу за зразком, за інструкцією (алгоритмом), а також варіативну, коментовану, із застосування програмованого контролю тощо.

- за формою контролю виділяють роботу із взаємоперевіркою, самоперевіркою та роботу, яка перевіряється викладачем;

- за предметом самостійної роботи (за

and sequence of instructions (algorithm), protocol, assessment etc.);

- according to the form of control (peer review, self-check, assessment conducted by an educator);

- according to the subject of independent work (problem solving, laboratory and practical work, compilation of problems, work with a scientific sources (textbook, educational, methodical and reference literature, etc.), individual practical tasks, assessment of current progress, preparation for current evaluation (exams, tests, colloquiums, homework), writing tasks (essays, reports, personal observation of natural phenomena and experiments at home), work related to the construction of schemes, process schedules, model making, illustrations, etc. [7].

Classroom independent work implies formation of a sense of responsibility for the results of one's work; learning the techniques of individual group, search activity; setting intermediate and long-term goals; methods of self-assessment of one's activity; creation of group and individual projects.

Improving the organization of independent work is carried out by introducing colloquiums and consultations into the curriculum. They should become a component of the educational process. Thus, it is necessary to allocate audiences, determine the time of the event. All this enhances the educational process, including independent work.

Extracurricular and out-of-educational-institution activities of higher education seekers is a process dominated by the phenomenon of self-realization. It enables students to harmonize internal and external factors of professional culture formation; creates additional conditions for realizing internal potential; satisfaction of educational needs, which remain unfulfilled in the course of classroom work.

Independent extracurricular work is not only a means of growing intellectual potential, professional culture, but also a platform for forming responsibility, mastering the means of self-actualization, self-education, self-enlightenment [8].

In the course "Pedagogy of the higher school", we practice the types of tasks for independent work of students of higher education that are shown in Table 1.

характером навчальних завдань) розрізняють самостійне розв'язання задач; лабораторні й практичні роботи, складання задач, роботу з підручником, навчальною, методичною і довідковою літературою, індивідуальні практичні завдання, контрольні поточні перевірки роботи; підготовку до іспитів, заліків, колоквиумів, виконання домашніх завдань; підготовку рефератів, доповідей, особистість спостереження за природними явищами й досліди в домашніх умовах: роботи, що пов'язані з побудовою схем, графіків процесів, виготовлення моделей, виконанням ілюстрацій тощо [7].

Задачі аудиторної самостійної роботи: формування почуття відповідальності за результати своєї роботи; навчання прийомам індивідуальної групової, пошукової діяльності; постановці проміжних і перспективних цілей; прийомам самооцінки своєї діяльності; створенню групових та індивідуальних проєктів.

Удосконалення організації самостійної роботи можливо за допомогою введення в навчальні плани колоквиумів, консультацій. Вони повинні стати складовою навчального процесу. Для них необхідно виділити аудиторії, визначити час проведення. Усе це активізує навчальний процес, самостійну роботу.

Позааудиторна робота здобувачів вищої освіти – це процес, в якому домінує процес самореалізації. Вона дає змогу студентам гармонізувати внутрішні і зовнішні фактори формування професійної культури; створює додаткові умови для реалізації внутрішнього потенціалу; задоволення цих потреб, які в процесі аудиторної роботи не задовольняються.

Самостійна позааудиторна робота – це не лише засіб зростання інтелектуального потенціалу, професійної культури, а й платформа формування відповідальності, оволодіння засобами самоактуалізації, самовиховання, самоосвіти [8].

У курсі "Педагогіка вищої школи" ми практикуємо такі види завдань для самостійної роботи здобувачів вищої освіти.

Table 1

Types of tasks for independent work of higher education seekers of the second (master's) level of higher education.

Extracurricular and out-of-educational-institution activities	Classroom activities
Anticipatory study of individual issues and topics	Work with reference notes
In-depth review of the topic studied in class, creation of tests	Work with tables, diagrams, photos, drawings
Work with primary sources of information, creation of crosswords, puzzles	Work with dictionaries, reference literature
Preparation for writing essays	Execution of tests, protection of essays
Elaboration of supporting abstracts, schemes	Analysis of movies and videos after watching and listening to recordings
Performing practical tasks, writing essays	Comparative characteristics of individual phenomena, events, education systems of different countries
Creative work	Finding answers to questions, performing exercises in solving problems
Writing abstract of articles, magazines, anthologies of textbooks	Creation of real-life pedagogical situations and offering their solution
Compilation of end-to-end (by topic, section) summarizing tables	Reviewing speeches, reports, presentations
Compilation of a dictionary of terms and concepts	Compilation of supporting and logical schemes for the topic, study in class
Writing articles	Compiling questions to check the educational material presented in class
Project work	Presentation of certain topics and projects

Various forms and types of extracurricular educational work (organization of discussion clubs, interest clubs, individual consultations, participation in conferences, writing articles) contribute to the development of creativity of the students.

The educator participates in the organization of independent work of students, creating appropriate conditions under which we understand the factors that operate in the educational process and affect both the educational activity and its results. When determining the conditions for the organization of independent work, it is necessary to consider that its results include the products of activity, the experience gained, the state of the individual, his internal needs for the development of independence.

In the scientific literature there are groups of factors that ensure the success of independent work of students of higher education. These include [12]:

Розвитку творчості здобувачів сприяють різні форми та види позааудиторної навчально-виховної роботи (організація дискусійних клубів, клубів за інтересами, індивідуальні консультації, участь у конференціях, написання статей).

Викладач бере участь в організації самостійної роботи здобувачів, створюючи відповідні умови, під якими ми розуміємо фактори, які діють в освітньому процесі та впливають як на навчальну діяльність, так і на її результати. Визначаючи умови організації самостійної роботи необхідно враховувати, що до її результатів належать продукти діяльності, отриманий досвід, стан особистості, її внутрішні потреби до розвитку самостійності.

У науковій літературі виділяють групи факторів, що забезпечують успішність самостійної роботи здобувачів вищої освіти. До них належать [12]:

- a group of organizational factors, which includes the time management, educational literature and the educational and laboratory equipment;

- methodical factors – planning, teaching methods of mastering information and managing the independent work of acquirers;

- the psychological-pedagogical factor involves taking into account the individual psychological qualities and properties of the higher education seeker, which are needed for effective independent work with specialized literature, as well as the development of social qualities of the individual, which are necessary for such work. The most important of them is cognitive independence, i.e. the desire and ability to master knowledge and methods of activity on one's own and apply them in practice, as well as intellectual activity, i.e. the need to know as much as possible about one's future pedagogical specialty. A positively motivated educator and learner in terms of independent work ensure a high level of efficiency of the educational process in a higher education institution;

- the information technology factor determines the degree of accessibility of new information systems and determines the level of computer literacy.

Another important condition for the effectiveness of independent work is the organization of control, evaluation, and assessment. A mandatory condition that ensures the effectiveness of control of the independent activity of the students is the observance of systematicity and phasing in its organization and implementation.

The change in the conceptual basis and the expansion of the functions of the independent work of higher education students causes a change in the relationship between the educator and the student as equal subjects of educational activity, i.e., it adjusts all the psychological and pedagogical, organizational, methodical means of independent work of the students. All these puts demands on the search for such forms of organization and control, when assistance and control from educators will not suppress the independence and initiative of students, but will teach them to independently solve

- група організаційних факторів, що включає бюджет часу, навчальну літературу та навчально-лабораторну базу;

- методичні фактори – планування, навчання методам оволодіння інформацією й управління самостійною роботою здобувачів;

- психолого-педагогічний фактор передбачає врахування індивідуальних психологічних якостей і властивостей здобувачів, які потрібні для результативного здійснення самостійної роботи з фаховою літературою, а також виховання соціальних якостей особистості, що є необхідними для такої роботи. Найважливішою з них є пізнавальна самостійність, тобто прагнення й уміння власними силами оволодіти знаннями та способами діяльності й застосовувати їх на практиці, а також інтелектуальна активність, тобто потреба знати як можна більше стосовно своєї майбутньої педагогічної спеціальності. Позитивно вмотивований викладач й здобувач щодо самостійної роботи забезпечує високий рівень ефективності освітнього процесу у закладі вищої освіти;

- інформаційно-технологічний фактор визначає ступінь доступності для здобувачів нових інформаційних систем, а також зумовлює рівень їх комп'ютерної грамотності.

Дуже важлива умова ефективності самостійної роботи – це організація контролю. Обов'язковою умовою, що забезпечує ефективність контролю самостійної діяльності здобувачів, є дотримання системності та етапності у її організації та проведенні.

Зміна концептуальної основи й розширення функцій самостійної роботи здобувачів вищої освіти викликає зміну у взаємостосунках, взаємовідносинах між викладачем і здобувачем як рівноправними суб'єктами освітньої діяльності, тобто корегує всі психолого-педагогічні, організаційні, методичні засоби самостійної роботи здобувачів. Все це ставить вимоги до пошуків таких форм організації і контролю, коли допомога і контроль з боку викладачів не пригнічуватимуть самостійність та

the issues of organization, planning, and control of their educational activities, nurturing independence as a personal character trait.

The following types of control can be distinguished: preliminary, current, final (summary). The principles of control include: strategic nature; result orientation; timeliness; flexibility and simplicity; economy. These principles lay the foundations for successful control, finding possible deficiencies and correcting them. The stages of the educator's work for control are built on these principles: development of standards, comparison of results with the standard, change of the result and correction. The strategic essence reflects the general priorities of the organization of activities and supports them. Orientation to the result involves the actual achievement of goals and the formulation of new ones. Timeliness means the time interval between measurements and assessments that adequately correspond to the monitored phenomenon. Flexibility implies adaptation to changes in the internal and external conditions of the organization of activity. Control allows you to see how effective the work is, as well as how well the needs of the acquirers are satisfied.

The motivational and reflexive function of control should be noted. It is of particular importance, since the ability to reflect on one's own activity is an indicator of the level of mastery of the techniques of independent thinking and search activity, as well as the level of cognitive independence as a personality trait. Self-control is the ability of an individual to control the level of knowledge acquisition, both in general and at individual stages.

Despite the research on the problem of organizing independent work of students, today the question of organizing independent work and the readiness of students to carry it out remains acute. A significant percentage of higher education seekers are dissatisfied with the forms of organization of independent work in institutions of higher education. The survey conducted among students of the second (master's) level of higher education (55 people) confirms the positive components

ініціативу здобувачів, а привчатимуть їх самостійно вирішувати питання організації, планування, контролю за своєю навчальною діяльністю, виховуючи самостійність як особисту рису характеру.

За видами контроль може бути попереднім, поточним, заключним (підсумковим). До принципів контролю належать такі: стратегічний характер; орієнтація на результат; своєчасність; гнучкість та простота; економічність.

Ці принципи закладають основи успішного контролю, пошуку можливих недоліків та корекції їх. На цих принципах будуються і етапи роботи викладача для здійснення контролю: вироблення стандартів, зіставлення результатів із стандартом, зміна результату та проведення корекції. Стратегічний характер відбиває загальні пріоритети організації діяльності та підтримує їх. Орієнтація на результат передбачає фактичне досягнення цілей та формулювання нових. Своєчасність означає часовий інтервал між проведеннями вимірювань та оцінок, які адекватно відповідають контрольованому явищу. Гнучкість має на увазі пристосування до зміни внутрішніх та зовнішніх умов організації діяльності. Контроль дозволяє побачити, наскільки результативною є робота, а також наскільки задоволені потреби здобувачів.

Слід зазначити мотиваційно-рефлексивну функцію контролю. Саме вона має особливе значення, оскільки здатність до рефлексії власної діяльності здобувачами є показником рівня оволодіння прийомами самостійної мисленнєвої та пошукової діяльності, а також рівня пізнавальної самостійності як риси особистості. Самоконтроль – це вміння особистості проконтролювати рівень засвоєння знань, як загалом, так і на окремих етапах.

Незважаючи на ґрунтовність досліджень з проблеми організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти, сьогодні досить гостро постає питання організації самостійної роботи та готовності здобувачів до її здійснення. Значний відсоток здобувачів

in the organization of independent work: learning new things through the acquisition of additional knowledge, forming one's own opinion based on the expansion of one's own interests and knowledge, deep assimilation of the material, development of individual qualities etc. However, at the same time, many higher education seekers have certain complications, namely: the lack of ability to work independently, to connect theoretical material with practical actions.

Survey on the educator's choice of types of control (55 people) showed the following results: in 43% of cases educators use test papers; non-traditional forms of control are used by 22% of respondents; 5% exploit homework; 5.6% prefer essays; 10% organize conferences; such a type of control as a colloquium is hardly used. Thus, most control activities are aimed at checking only knowledge.

Additional questionnaire aimed at identifying educators' opinion on the most effective forms of independent work control forms, higher education seekers mentioned the colloquium, mini-test(s), non-traditional forms of control (21%); homework (9%); essays (6%). Such a ratio can be explained by the reluctance to perform a large amount of work or tasks of a high level of complexity.

To the question "Is the ratio of classroom and independent work effective?", the following answers were received: 62% – "yes", 38% – "no". To the question "What are the difficulties in the process of organizing independent work?", the respondents named the following: insufficiency of methodical materials (21%); insufficiency of reference literature (26%); high rate of assimilation of educational programs (15%). Higher education seekers chose other answer options as well: "laziness", "I don't want", "I can't cope with it". These responses accounted for 11% of the total ratio.

Respondents (55 individuals) were asked to arrange the goals of independent work of higher education seekers. The first place is given to the formation of independence as a personality trait; the second place is occupied by mastering the technique of independent work in the form

незадоволені формами організації самостійної роботи у закладах вищої освіти. Проведене нами опитування серед здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти (55 осіб) засвідчує позитивні складові в організації самостійної роботи: пізнання нового через отримання додаткових знань, формування власної думки на основі розширення кола власних інтересів і пізнань, глибоке засвоєння матеріалу, розвиток індивідуальних якостей та ін. Але, при цьому у багатьох здобувачів виникають певні ускладнення: відсутність умінь самостійно працювати, пов'язувати теоретичний матеріал з практичними діями.

Опитування щодо вибору викладачем видів контролю (55 осіб) нами отримані такі дані. Найчастіше викладачі використовують контрольні роботи – 43%; нетрадиційні форми контролю (тести та ін.) – 22%; 5% – домашнє завдання; 5,6% – реферати; 10% – конференції; майже не використовується такий вид контролю, як колоквиум. Це свідчить, що більшість контрольних заходів націлені на перевірку лише знань. Проведено анкетування (із 7 запитань). Питання анкети стосувалися цілей, умов, принципів ефективності контролю щодо професійного та особистісного розвитку.

На запитання анкети: які, на Вашу думку, форми контролю самостійної роботи є найбільш ефективними, здобувачі віддали перевагу колоквиуму, міні-заліку, нетрадиційним формам контролю (21%); домашнє завдання (9%), реферати (6%). Таку позицію можна пояснити небажанням здобувачів виконувати великий обсяг роботи чи завдання високого рівня складності.

На запитання: чи ефективним є співвідношення аудиторної і самостійної роботи (62% – відповіли "так", 38% – "ні").

На питання: які труднощі мають у процесі організації самостійної роботи, респондентами були названі: "недостатність методичних матеріалів" (21%), "недостатність літератури" (26%), "високий темп засвоєння освітніх програм" (15%). Здобувачі виділили інші варіанти відповідей: "лінь", "не хочу", "не

of decision-making, setting goals, determining methods of achieving desired, developing independence in the organization of future professional activities. The last place was given to the increase of the responsibility of higher education seekers for their professional training.

It is likely that students of higher education institutions believe that the level of mastering the methods of independent work as well as the formed cognitive independence are sufficient for the performance of professional duties.

Conclusions and research perspectives. The independent work of students in the scientific literature is considered not only as a specific form of specially organized educational activity, but also as a component of educational and professional activity that has the appropriate motivation, goal, subject, conditions, and implementation mechanisms.

In the conditions of continuous sustainable education, modernization of higher education institutions, independent work of students of higher education is the basis of all types and forms of educational and extracurricular activities. One of the indicators of modern higher education is its mass effectiveness. The share of people wishing to obtain higher education is steadily growing. In this regard, the paradigm of knowledge is replaced by the paradigm of competences and competencies. Independent work should be aimed at developing general and professional competencies of future specialists.

The educators at all stages of independent work must provide appropriate assistance and favorable conditions for the best assimilation of knowledge by the higher education seekers.

The organization of the independent work of higher education seekers is related to the improvement of the quality of the educators' work, the increase in the volume of work on the preparation of methodical support.

Therefore, the primary task and perspective of further research is the development of technology for organizing

бажаю". Ці відповіді набрали 11% від загальної кількості.

Респондентам (55 осіб) було запропоновано проаранжувати цілі самостійної роботи здобувачів у закладі вищої освіти. На перше місце поставлено – формування самостійності як риси особистості. Друге місце посідає – оволодіти технікою самостійної роботи у вигляді прийняття рішень, постановки цілей, визначення методів досягнення, розвинути самостійність в організації майбутній професійній діяльності. Останнє місце здобувачі віддали цілі: підвищити відповідальність здобувачів вищої освіти за свою професійну підготовку.

Імовірно, що здобувачі вищої освіти вважають, що рівень оволодіння методами самостійної роботи, сформована пізнавальна самостійність достатня для виконання професійних обов'язків.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок.

Самостійна робота здобувачів у науковій літературі розглядається не лише як специфічна форма спеціально організованої навчальної діяльності, а й як складова навчально-професійної діяльності, що має відповідну мотивацію, мету, предмет, умови, механізми реалізації.

В умовах неперервної освіти, модернізації вишів, самостійна робота здобувачів вищої освіти є основою всіх видів і форм навчальної і позанавчальної діяльності. Однією із показників сучасної вищої освіти є масовість. Частка людей, що бажають отримати вищу освіту, неухильно зростає. У зв'язку з цим парадигма знань змінюється парадигмою компетенцій та компетентностей. Самостійна робота має бути спрямована на розвиток загальних і професійних компетентностей майбутніх фахівців.

Викладач на всіх етапах самостійної роботи має забезпечити відповідну допомогу й умови у створенні бачення здобувачем перспектив своєї професії.

Організація самостійної роботи здобувачів пов'язана з підвищенням якості роботи викладача, збільшенням обсягу роботи з підготовки методичного забезпечення.

Тому, першочерговим завданням і перспективою подальших досліджень є

independent work of higher education students | розробка технології організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANLITERATED)

1. Akimova, O.M. (2015). Pozaaudytorna samostiina robota maibutnikh uchyteliv pochatkovoї shkoly yak komponent pidhotovky do roboty v inkliuzyvnomu seredovyskhi [Extracurricular independent work of future elementary school teachers as a component of preparation for work in an inclusive environment]. *Molodyi vchenyi – A young scientist*, № 8 (23), ch. 1, 110-112 [in Ukrainian].
2. Bereznyi, V.M. (2018). Osoblyvosti samostiinoї roboty studentiv u suchasnomu osvithnomu protsesi [Peculiarities of independent work of students in the modern educational process]. *Orhanizatsiia samostiinoї roboty studentiv u konteksti pidvyshchennia yakosti osvity – Organization of independent work of students in the context of improving the quality of education: tezy nauk.-metod. konf. kafedr universytetu*. Kharkiv, 21-22 [in Ukrainian].
3. *Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoї ukrainskoї movy [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]* / uklad. i holov. red. V.T. Busel. (2009). Kyiv– Irpin: VTF "Perun", 1736 [in Ukrainian].
4. Vitvytska, S.S. (2015). *Teoretychni i metodychni zasady pedahohichnoї pidhotovky mahistriv v umovakh stupenevoї osvity [Theoretical and methodological principles of pedagogical training of masters in the conditions of graduate education]: monohrafiia*. Zhytomyr: Polissia, 416 [in Ukrainian].
5. Honcharenko, S.U. (2011). *Ukrainskyi pedahohichnyi entsyklopedychnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical encyclopedic dictionary]: vyd. 2., dop. i vypr. Rivne: Volynski oberehy*, 552 [in Ukrainian].
6. Zaichenko, I.V. (2003). Samostiina navchalna diialnist ta yii vydy [Independent educational activity and its types]. *Pedahohika – Pedagogy: navch. posib. dlia stud. vyshchykh ped. navch. zakl. / Zaichenko, I.V. Chernihiv: "Desnianska pravda"*, 227-230 [in Ukrainian].
7. Koroliuk, O.M. (2006). *Orhanizatsiia samostiinoї roboty studentiv tekhnichnoho koledzhu: metod. posib. [Organization of independent work of technical college students: methodical guide]*. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 17-20 [in Ukrainian].
8. *Pedahohika vyshchoї shkoly [Higher school pedagogy]* / za red. Z.N. Kurliand. (2005). Kyiv: Znannia, 399 [in Ukrainian].
9. Polozhennia pro orhanizatsiiu navchalnoho protsesu u vyshchykh navchalnykh zakladakh. Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy № 161 vid 02.06.1993 [Regulations on the organization of the educational process in higher educational institutions. Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 161 dated June 2, 1993]. *Zakonodavchi i normatyvni akty pro osvitu v Ukraini v 5 tomakh – Legislative and normative acts on education in Ukraine in 5 volumes*. (1998). Kyiv, t. 4, 94-111 [in Ukrainian].
10. Sydoruk, N.H. (2002). Pro spivvidnoshennia mizh poniattamy "samoosvita" ta "samostiina robota" [About the relationship between the concepts of "self-education" and "independent work"]. *Naukovi zapysky Nizhynskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykoly Hoholia – Research notes Nizhyn Mykola Gogol state pedagogical university*, № 4, ch. 2, 139-141 [in Ukrainian].

Received: March 01, 2023

Accepted: March 27, 2023